

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Голова приймальної комісії,
ректор Мелітопольського
державного педагогічного
університету імені Богдана
Хмельницького

 Наталя Фалько

« _____ » 2024 року

ПРОГРАМА

ФАХОВОГО ІСПИТУ

Спеціальність: 231 Соціальна робота

для здобуття ступеня магістра на основі НРК6 та НРК7

Запоріжжя – 2024

Програма фахового іспиту зі спеціальності 231 Соціальна робота для здобуття ступеня магістра на основі НРК6 та НРК7 / укладачі: Т.Ю. Атрошенко, І.О. Батарейна, В.А. Ляпунова. Мелітополь : МДПУ імені Богдана Хмельницького, 2004. 24 с.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма підготовки до фахового іспиту вступників спеціальності «Соціальна робота» розроблена на основі Галузових стандартів вищої освіти, а також діючих навчальних планів освітніх програм. У змісті програми відображені сучасні тенденції розвитку соціальної роботи в Україні, враховані надбання соціально-педагогічної науки та перспективний досвід соціальної роботи.

Програма фахового іспиту з соціальної роботи складена на основі програм освітніх компонентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, а саме: «Соціальна робота», «Теорія та історія соціальної роботи», «Технології соціальної роботи», «Технології роботи соціального гувернера», «Соціальна робота з різними групами клієнтів».

Програма фахового іспиту складена у відповідності до вимог галузевого стандарту освіти зі спеціальності 231 «Соціальна робота», які висуваються до рівня підготовки, необхідного для засвоєння спеціалізованої підготовки магістра, а також з вимогами до професійної підготовленості випускника за відповідною спеціальністю.

ВСТУП

Дана програми призначена для підготовки до вступного фахового іспиту за освітнім ступенем «Магістр» спеціальності «Соціальна робота».

Зміст програми фахового іспиту розроблявся на основі комплексу навчальних дисциплін: загальнокультурного, психолого-педагогічного та предметного циклів загальноосвітньої програми орієнтовно відповідній профільній підготовці.

Мета фахового іспиту: виявити у вступників рівень оволодіння соціально-особистісними, загальнонауковими, інструментальними, загально-професійними, спеціалізовано-професійними компетентностями та визначити ступінь їх готовності до продовження навчання за освітньою програмою освітнього ступеня «Магістр».

Завдання фахового іспиту:

- ретельно перевірити та об'єктивно оцінити рівень підготовленості кожного вступника до соціальної діяльності відповідно до стандарту вищої освіти за спеціальністю;

- встановити рівень розвитку системи теоретичних та практичних знань, необхідних для розуміння історико-соціальної реальності в різноманітних її проявах;

- визначити ступінь володіння базовими поняттями, методологічним та методичним апаратом соціальної роботи як передумови для сприйняття комплексу освітніх компонентів освітнього ступеня «Магістр»;

- діагностувати рівень розвитку навичок аналізу історико-соціальних явищ та процесів, які мають значення для соціальної орієнтації особистості в цілому, так і в професійній, науково-дослідній підготовці магістра;

- визначити ступінь готовності використовувати інформаційно-комунікативні та освітні компетенції в процесі навчання на освітній програмі за освітнім ступенем «Магістр».

Компетентності. Вступник повинен орієнтуватися в проблемах сучасної соціальної роботи, в області змісту та технологій соціально-педагогічної діяльності і виявляти наступні компетентності:

Інтегральна компетентність:

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у соціальній сфері або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів соціальної роботи і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності:

- Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
  - Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
  - Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
  - Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
  - Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.
  - Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.
  - Здатність приймати обґрунтовані рішення.
  - Визначеність і наполегливість щодо поставлених завдань і взятих обов'язків.
  - Здатність працювати в команді.
  - Володіння державною та, як найменш, однією з іноземних мов на рівні професійного і побутового спілкування.
- Фахові компетентності:*
- Знання і розуміння сутності, значення і видів соціальної роботи та основних її напрямів (психологічного, соціально-педагогічного, юридичного, економічного, медичного).
  - Здатність прогнозувати перебіг різних соціальних процесів.
  - Знання і розуміння нормативно-правової бази стосовно соціальної роботи та соціального забезпечення.
  - Здатність до виявлення, соціального інспектування і оцінки потреб вразливих категорій громадян, у тому числі які опинилися в складних життєвих обставинах.
  - Знання і розуміння організації та функціонування системи соціального захисту і соціальних служб.
  - Здатність застосовувати сучасні експериментальні методи роботи з соціальними об'єктами в польових і лабораторних умовах.
  - Здатність до надання допомоги та підтримки клієнтам із врахуванням їх індивідуальних потреб, вікових відмінностей, гендерних, етнічних та інших особливостей.
  - Здатність ініціювати соціальні зміни, спрямовані на піднесення соціального добробуту.

- Здатність до застосування методів менеджменту для організації власної професійної діяльності та управління діяльністю соціальних робітників і волонтерів, іншого персоналу.

- Здатність взаємодіяти з клієнтами, представниками різних професійних груп та громад.

- Здатність дотримуватися етичних принципів та стандартів соціальної роботи.

- Здатність до сприяння підвищенню добробуту і соціального захисту осіб, здійснення соціальної допомоги та надання підтримки тим, хто перебуває у складних життєвих обставинах.

- Здатність обирати найбільш виправдані моделі взаємодії соціального працівника з різними категоріями клієнтів, здійснювати їх активізацію, спрямовану на подолання власних проблем.

- Здатність продуктивно організовувати арт-терапевтичні заняття з різними категоріями клієнтів соціальної роботи, які потребують допомоги, вирішувати виникаючі проблеми неординарними способами.

Форма проведення фахового іспиту: вступний іспит проводиться у формі письмового виконання завдань (кожен варіант складається з 2-х теоретичних питань та 50 тестів). Зміст питань та тестових завдань визначається викладачами кафедри дошкільної освіти і соціальної роботи та затверджується навчально-методичною комісією Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Кожен тест має єдину правильну відповідь із чотирьох представлених. Час, відведений на виконання завдань, – 2 години.

Критерії оцінювання

Вступники повинні показати глибину та усвідомленість професійних знань та компетентностей, розвиток соціально-педагогічних вмінь і навичок. Відповіді повинні свідчити про наявність високого професійного потенціалу особистості, розуміння призначення соціального педагога та соціального працівника в суспільстві, поєднання фундаментальних знань з практичними вміннями й навичками.

Правильність та об'єктивність оцінки знань, вмінь, навичок вступників забезпечується єдністю вимог, близьким за складом завдань. Загальні вимоги до проведення екзамену базуються на дидактичних принципах навчання.

Визначення результатів вступного випробування з соціальної роботи здійснюється у два етапи. На *першому етапі* визначається бал учасника вступного випробування за результатами рейтингу, отриманого під час випробувань державної екзаменаційної комісії ступеня вищої освіти «Бакалавр» (максимум – 100 балів). На *другому етапі*, під час вступного іспиту, вступники отримують оцінку за виконання завдань екзаменаційних білетів фахового іспиту з «Соціальної роботи» (максимум 100 балів). Вступний іспит проводиться у письмовій формі (два теоретичні питання по 25 балів та п'ятдесяти тестів (1 бал за кожну правильну відповідь)).

Шкала оцінювання відповідей на теоретичні питання екзаменаційного білета представлена в таблиці 1:

Таблиця 1

Завдання	Максимальна кількість балів при оцінюванні виконання завдань
1. Глибина розуміння і викладу; повнота висвітлення теоретичних основ проблеми; аналіз досліджень сучасних учених із вказаного питання	5 балів
2. Логіка побудови відповіді, зв'язок питання з іншими питаннями курсу та суміжними дисциплінами	5 балів
3. Зв'язок теоретичного матеріалу з практичною діяльністю соціального працівника	5 балів
4. Знання науково-методичної літератури з вказаного питання теорії соціальної роботи, аналіз та врахування сучасних тенденцій розвитку галузі; ерудиція, начитаність, обізнаність	5 балів
5. Мова викладу матеріалу – чіткість понять і термінів, послідовність, вільне володіння матеріалом; володіння державною мовою	5 балів

Після визначення тестового балу визначається оцінка учасника вступного випробування за сумою балів, отриманих на I та II етапах, за шкалою від 124 до 200 балів – рейтинговий бал. Цей бал використовується при складанні рейтингового списку вступників при вступі до закладу вищої

освіти. Для оцінки результатів учасника вступного випробування за 200-бальною шкалою використовується таблиця переведення тестових балів в рейтингову шкалу рівнів навчальних досягнень від 100 до 200 балів (табл. 2).

Таблиця 2

Рівень	Кількісна характеристика рівня	Критерії оцінювання навчальних досягнень вступників із виконання завдань
Низький	100-123 б.	Завдання виконані не в повному обсязі або допущено значну кількість істотних помилок. Вступник демонструє часткові знання соціально-педагогічних термінів та понять, допускає суттєві помилки в узагальненні та систематизації технологій соціальної роботи. У вступника недостатньо розвинуті логічні та аналітичні уміння, узагальнення.
Задовільний	124-150 б.	Завдання виконані в неповному обсязі. Вступник допускає помилки у тлумаченні соціально-педагогічних термінів та у визначенні технологій соціальної роботи. Вступник упізнає окремі хронологічні дати, що стосуються виникнення та розвитку соціальної роботи, соціальної педагогіки. Вступник має розрізнені уявлення з дисциплін соціально-педагогічного спрямування.
Достатній	151 -175 б.	Завдання виконані у повному обсязі. Вступник в достатній мірі знає окремі факти, що стосуються становлення соціальної роботи та соціальної педагогіки; здатний визначати та класифікувати технології соціальної роботи. Вступник відтворює навчальний матеріал безсистемно. Питання розгорнуто в цілому правильно, але наявні окремі неточності у визначенні методів та прийомів розв'язання проблемної ситуації.
Високий	176-200 б.	Завдання виконані в повному обсязі. Вступник досконало володіє соціально-педагогічною термінологією; здатний визначати та правильно класифікувати технології соціальної роботи. Вступник володіє глибокими набутими знаннями з соціальної роботи та соціальної педагогіки і використовує їх у нестандартних ситуаціях.

		Використовує інформацію згідно з поставленими завданнями. Вступник дає вичерпну характеристику соціальних процесів та демонструє наукову ерудицію в характеристиці наукових підходів до надання соціальної допомоги; висловлює власне ставлення в оцінці соціальних проблем.
--	--	--

Основний зміст програми

СОЦІАЛЬНА РОБОТА

Тема 1. Наукові погляди на соціальну роботу як професійну діяльність

Передумови виникнення соціальної роботи. Аналіз вітчизняної та зарубіжної наукової літератури з проблем соціальної роботи. Сучасне розуміння основ соціального розвитку. Формування специфічного механізму підтримки населення. Умови формування свободи особи, соціально виправданої (або не виправданої) міри цієї волі і можливостей її реалізації в суспільстві у соціології і соціальній філософії ХХ ст. Закордонний досвід соціальної допомоги. Погляди філософів античного періоду. Ідеї християнського вчення.

Тема 2. Становлення соціальної роботи в зарубіжних країнах як самостійного напрямку діяльності

Становлення соціальної роботи в Європі. Теоретичні підходи до вирішення соціально-економічних проблем. Класифікація періодів становлення соціальної роботи як науки і професійної діяльності. Теоретичні моделі соціальної роботи в країнах Західної Європи.

Тема 3. Зміст і структура соціальної роботи

Соціальна робота, соціальний захист та соціальні послуги в Україні. Проблеми соціальної роботи. Соціальна робота як структурна діяльність. Діяльність фахівців соціальної роботи як інтеграцію конкретних процедур і операцій. Предмет соціальної роботи. Соціальна робота на основі досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців.

Тема 4. Суб'єкти і об'єкти соціальної роботи

Об'єкти соціальної роботи. Наукові вчення про об'єкт соціальної роботи. Суб'єкт соціальної роботи. Рівні суб'єктів соціальної допомоги та відповідні соціальні інституції. Критерій рівня діяльності. Критерій організаційних рівнів діяльності соціальних інституцій. Критерій відомчої підпорядкованості.

Тема 5. Професійно-статусна характеристика соціального працівника

Соціальна структура сучасного суспільства. Соціальний статус, шляхи його формування, фактори, які впливають на статус соціального працівника. Зростання престижу професії соціального працівника. Складові професіоналізму соціального працівника в Україні та за кордоном.

Тема 6. Міжнародне співробітництво у сфері соціальної роботи

Міжнародні організації як суб'єкт здійснення інтеграційної політики у сфері соціальної роботи. Комісію з прав людини ООН. Європейський центр з політики та досліджень у галузі соціального добробуту. Християнський дитячий фонд. Міжнародна федерація соціальних працівників. Розвиток соціальної роботи в Україні у контексті міжнародного досвіду.

Тема 7. Міжнародний досвід професійної підготовки майбутніх соціальних працівників

Підготовка соціальних працівників у США. Підготовка соціальних працівників у Німеччині. Підготовка соціальних працівників у Бельгії, Швеції, Швейцарії. Підготовка соціальних працівників у Великобританії.

Тема 8. Основні поняття соціальної роботи

Ресурси соціальної роботи. Характеристика процесу соціалізації особистості. Соціальне середовище як необхідна умова соціалізації особистості. Соціальна адаптація. Соціальне виховання. Соціальна профілактика. Соціальна реабілітація. Соціальне обслуговування.

Тема 9. Принципи, методи та форми соціальної роботи

Загальні уявлення про принципи, методи та форми соціальної роботи. Індивідуальна робота, групова робота в громаді. Метод як одна з головних категорій теорії соціальної роботи. Особливості індивідуальної, групової роботи у громаді. Масові форми соціальної роботи в Україні.

Тема 10. Функції, компетентності та ролі соціального працівника

Характеристика функцій діяльності соціального працівника. Професійні ролі соціального працівника. Компетентності соціального працівника.

Тема 11. Етика роботи соціального працівника

Професійна етика як умова становлення соціального працівника. Професійно-етичний кодекс як підґрунтя поведінки соціального працівника. Особливості етикету соціального працівника.

Тема 12. Нормативно-правова база соціальної роботи в Україні

Нормативно-правові джерела соціальної роботи. Суспільна цінність як сутність явищ і предметів реальної дійсності з точки зору їх відповідності або невідповідності потребам суспільства, соціальної групи, особистості; моральні та естетичні вимоги, вироблені людською культурою, що є продуктами суспільної свідомості. Загальнолюдські, загальноприйняті цінності та норми. Правовий звичай. Правовий прецедент. Нормативно-правовий договір. Нормативно-правовий акт. Закони і підзаконні акти. Нормативно-правові основи соціальної роботи. Чинні міжнародні договори та документи: Загальна декларація прав людини (1948), Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (1966), міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Пакт про громадянські та політичні права. Конвенція про захист прав і основних свобод людини. Європейська соціальна хартія.

Тема 13. Соціальна робота та проблеми сучасного розвитку

Зв'язок соціокультурних цінностей суспільства з соціальною роботою. Соціальна політика держави та соціальна робота. Благодійні організації в системі соціальної роботи. Третій сектор та його роль у соціальному захисті населення. Система соціальної безпеки в теорії соціальної роботи. Соціальний захист населення. Соціальне обслуговування населення.

Тема 14. Характеристика особливостей соціальної роботи з різними категоріями клієнтів на сучасному етапі

«Вуличні діти». Діти, підвладні страхам і нав'язливим думкам. Діти-вандали. Технологія подолання девіантної поведінки дитини. Загальна соціально-педагогічна робота з дітьми, схильними до девіантної поведінки в Україні (установи освіти, позашкільні навчально-виховні установи). Українські державні центри соціальних служб для молоді. Соціальна робота з людьми зрілого та похилого віку.

Тема 15. Соціальна робота з представниками проблемних груп

Проблеми свободи вибору й соціальної творчості – труднощі на шляху реалізації інтересів і потреб особистості. Проблеми соціальної адаптації й дезадаптації – труднощі в засвоєнні та пристосуванні до існуючих норм соціального життя. Проблеми соціальної інтеграції або дезінтегрованості – труднощі в об'єднанні або роз'єднанні потреб, інтересів і можливостей дитини, її сім'ї з можливостями, потребами й інтересами інших людей; труднощі в розширенні й розвитку соціальних зв'язків або виходів із попередньої системи стосунків і зв'язків. Особливості професійної поведінки соціального працівника у проблемній ситуації.

Тема 16. Соціальна робота із сім'єю в Україні: технологічні аспекти

Моделі соціальної роботи з різними типами сімей. Бездітна сім'я. Багатодітна сім'я. Малодітна сім'я. Молода сім'я. Неповна сім'я. Первинна сім'я. Вторинна сім'я. Позашлюбна сім'я. Вторинношлюбна сім'я. Міжнаціональна сім'я. Дистантна сім'я. Вторинний шлюб. Різномірною сім'я. Складна сім'я. Опікунська сім'я. Сім'ї, де є засуджені батьки, інші члени сім'ї. Особливості соціальної роботи з сім'єю: форми і перспективні напрями.

Тема 17. Соціальна робота з дітьми сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування

Поняття «сирітство», та «соціальне сирітство». Причини виникнення сирітства. Традиційні форми державної опіки дітей-сиріт. Інноваційні форми опіки дітей-сиріт в Україні.

Тема 18. Соціальна робота з дітьми та молоддю з девіантною поведінкою

Сутність девіантної поведінки. Теорії девіації. Характеристики девіантної поведінки. Причини девіантної поведінки дітей та молоді. Види девіантної поведінки дітей та молоді. Стадії формування залежності від наркотичних та психотропних речовин.

Тема 19. Молодь як об'єкт соціально-педагогічної діяльності

Молодь як особлива соціально-демографічна група. Основні напрями державної молодіжної політики. Структура системи соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Функції соціально-педагогічної роботи ЦСССДМ. Провідні напрями, зміст, форми роботи ЦСССДМ. Спеціалізовані формування центрів: «Телефон довіри», молодіжні біржі праці, центр реабілітації дітей-інвалідів тощо.

Тема 20. Соціальна підтримка дітей та молоді з особливими потребами

Віктимологія у системі соціально-педагогічних знань. Характеристика інвалідності як причини обмеженої дієздатності особистості. Основні напрями соціально-педагогічної роботи з дітьми з особливими потребами. Моделі соціальної підтримки людей з обмеженими функціональними можливостями.

Тема 21. Соціальна робота з жінками

Жінки як вразлива група населення. Надання соціальної допомоги жінкам в Україні. Київський міський центр по роботі з жінками як перша вітчизняна модель державного багатопрофільного жіночого центру. Різнобічна допомога жінкам (Центр «Жінка для жінки»). Програми з попередження різних форм насильства над жінками, сексуальної експлуатації й торгівлі жінками (програми «Сім'я без насильства», «Полтавський бізнес-інкубатор»; семінари «Моя власна справа», «Можливості самореалізації жінки в сучасних соціально-економічних умовах» та ін.).

Тема 22. Проблема бездомності та шляхи її вирішення. Міграція й проблеми соціальної роботи

Поняття бездомності, її заподій та шляхи вирішення. Поняття міграції. Соціальна робота з мігрантами.

Тема 23. Соціально-педагогічна робота в закладах освіти

Сутність соціально-педагогічної професії. Зміст та форми роботи соціального педагога в закладах повної загальної середньої освіти. Функції соціального педагога в закладі освіти.

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Тема 1. Періодизація історії соціальної роботи

Основні етапи допомоги і взаємодопомоги в Україні. Особливості феномена допомоги і взаємодопомоги. Суспільні форми допомоги. Форми підтримки старих людей. Форми підтримки сиріт. Даро-обмін.

Тема 2. Історична база соціального виховання

Благодійність у державах Стародавнього Сходу. Соціальне виховання та суспільна опіка у Древній Греції та Древньому Римі. Культура епохи європейського Відродження. «Будинок радості» Вітторіно да Фельтре.

Тема 3. Організація соціальної допомоги у середньовічному суспільстві

Християнська церква як перший соціальний інститут. Становлення і розвиток конфесійних теоретичних підходів до проблем допомоги і підтримки. Педагогічні ідеї християнських теологів.

Тема 4. Соціальна допомога у найдревніших слов'янських общинах та Київській Русі

Формування гуманістичних традицій у древніх слов'ян. Форми соціальної допомоги. Основні тенденції благодійності в Київській Русі. Княжа підтримка і захист. Князівська опіка слабо захищених верств населення. Церковно-монастирські форми опіки. Монастирська система Прихідська благодійність – перехідна ланка. Парадигма допомоги й

підтримки у XIV – першій половині XVII ст. Форми підтримки й захисту. Діяльність Запорізької Січі. «Братства». Теоретичні аспекти соціальної роботи та їх висвітлення у творах письменників княжих часів.

Тема 5. Соціальна робота і соціально-педагогічні дослідження в Україні в епоху Відродження (друга половина X-XVII ст.)

Особливості соціальної роботи в період Українського Відродження. Філантропічні функції братств України та їх продовження у братських школах. Виховання гуманізму і милосердя як одне з основних завдань козацької педагогіки. Соціальна допомога у Запорізькій Січі. Приватна благодійність в Україні. Створення перших вищих навчальних закладів України – Острозької та Києво-Могилянської Академій як результат філантропічної діяльності видатних українських меценатів. Педагогічна думка епохи Відродження про виховання доброчесностей та заклики до милосердя.

Тема 6. Соціально-педагогічні дослідження в Україні в кінці XVIII – поч. XX ст.

Основні напрями соціально-педагогічних досліджень. Проблема щастя людини та гармонійного розвитку в творчості Г.С.Сковороди. Висвітлення шляхів запобігання бідності. Т.Г.Шевченко про соціальне виховання. Соціально-педагогічні ідеї К.Д.Ушинського. М.І.Пирогов про необхідність зв'язку школи з життям. Філантропічна діяльність О.Духновича, Х.Алчевської, М. Корфа.

Тема 7. Становлення державної системи благодійності у Західній Європі (з XVI до середини XVIII ст.)

Обґрунтування необхідності переходу до нової системи благодійності. Соціальна допомога у Західній Європі. Висвітлення проблем суспільної гармонії та державного виховання у соціально-педагогічній творчості.

Тема 8. Виникнення соціальної педагогіки як окремої галузі знань. Характеристика провідних концепцій соціалізації особистості

Розвиток провідних напрямів соціально-педагогічних досліджень XVIII-XIX ст. Створення Джоном Локком першої світської системи виховання та концепції усунення бідності. Ідея вільного та природовідповідного виховання в творчості Жан-Жака Руссо. Соціально-педагогічна діяльність зі створення філантропічних навчально-виховних закладів (філантропіни Базедова, “Новий інститут” Оуена, виховне товариство дворянських дівчат Бецького). Характеристика соціально-педагогічних експериментів Й.Г. Песталоцці. Реалізація Ф. Фребелем ідей соціалізації дитини в умовах дитячого саду. П. Наторп як засновник соціальної педагогіки. Історичні аспекти виникнення терміну.

Тема 9. Основні тенденції розвитку благодійності у Західній Європі та США (з кінця XVIII до поч. XX ст.)

Реформування системи опіки в епоху Просвітництва та розвитку нового суспільного устрою. Оформлення наукового етапу соціальної роботи у XIX ст. Державна благодійність у другій половині XVIII – першій половині XIX ст. Земська система опіки. Основні напрями суспільної й наукової думки

про сутність суспільної допомоги. Суспільна благодійність і опіка як культурно-історичний і соціально-політичний процес. Державна фінансова підтримка закладів опіки.

Тема 10. Соціальна допомога в Україні в кінці XVIII – на поч. XX ст.

Суспільна опіка на територіях підросійської України: соціально-економічне становище, основні напрями соціальної діяльності земських органів, міська система допомоги. Соціальна допомога в Галичині (на західноукраїнських землях).

Тема 11. Розвиток системи соціальної допомоги у радянській Україні

Аналіз системи соціального забезпечення в перше десятиріччя після встановлення Радянської влади в Україні. Розробка завдань та змісту національної освіти в УНР. Особливості і принципи розбудови загальної, професійної та вищої освіти у 20-ті роки. Розвиток соціально-педагогічних наук на основі рефлексології. Ідея національної школи С.Русової. Практична діяльність і педагогічні погляди С.Русової. Проблема дошкільної та позашкільної освіти в науково-педагогічних дослідженнях С.Русової. Участь у розбудові української школи, діяльність у відділі дошкільного виховання секретаріату освіти в уряді УНР. Завершення формування української радянської системи соціального захисту в 30-ті роки. Соціальна допомога в роки другої світової війни та повоєнний час.

Тема 12. Розвиток соціальної педагогіки в період наукової революції XX ст.

Розвиток соціальної педагогіки в Росії в першій чверті XX ст. Соціально-педагогічна діяльність С.Т.Шацького. Соціально-педагогічні ідеї в творчості В.М.Бехтерева. Соціально-педагогічні ідеї П.П.Блонського. Благодійницька діяльність В. П. Кащенко.

Тема 13. Соціально-педагогічні ідеї А.С. Макаренка

Життя і діяльність А. Макаренка. Соціально-педагогічне вчення про колектив. Морально-трудове виховання. Виховання громадянських якостей дітей у сім'ї.

Тема 14. Сухомлинський В.О. як соціальний педагог

Життя і педагогічна діяльність В.Сухомлинського. Навчання й виховання дітей 6-річного віку («Серце віддаю дітям»). В.Сухомлинський про формування гуманної особистості («Павлиська середня школа»). Морально-трудове виховання школярів («Народження громадянина»). Етнічні засади родинного виховання («Батьківська педагогіка»).

Тема 15. Формування української національної системи соціально-виховної роботи після проголошення Акту Незалежності

Пріоритетні напрями, основні шляхи і принципи реформування освіти. Державна національна програма „Освіта” („Україна XXI ст.”). Утвердження шляхів та засобів національного виховання дітей та молоді. Організація соціального досвіду дитини. Роль держави в організації соціального виховання.

Тема 16. Утвердження освіти в Україні на сучасному етапі духовного і національного відродження

Утвердження демократичних державно-громадських засад освіти й виховання молоді. Реформування освіти на сучасному етапі розвитку українського суспільства. Особливості реформування професійної, вищої й педагогічної освіти.

Тема 17. Соціальна робота як базове поняття

Актуальність проблем соціальної роботи в Україні. Цінності в соціальній роботі. Соціальна робота як наука. Соціальна робота як суспільна практика. Соціальна робота як навчальна дисципліна. Методологія і методи соціальної роботи. Загальні і конкретні технології соціальної роботи.

Тема 18. Соціальна робота як цілеспрямована діяльність у суспільстві

Державно-правові засади соціальної роботи. Еберфельдська система надання персональної грошової допомоги бідним. Соціальні моделі. Розширення соціальних прав. Соціальна робота і суспільні рухи. Робота в співтоваристві. Соціальна робота в полікультурному суспільстві. Проблеми соціальної роботи й міграційні процеси проблема біженців і емігрантів. Програма міжкультурного виховання в соціальній роботі.

Тема 19. Соціальна робота як соціокультурний інститут

Проблемне поле соціальної роботи в сучасному суспільстві. Основні концепції-сценарію життя суспільства літніх людей. Стратегія соціальної роботи в галузі соціальної діяльності з літніми людьми. Поняття «соціальний добробут». Проблема підтримки соціального миру. Проблема насильства. Проблема визначення функції соціальної політики. Волонтерський рух. Армія спасіння. Проблема прийняття відповідальності за розвиток співробітництва міждержавним і приватним секторами. Групи-основи волонтерів.

Тема 20. Соціальна робота як наукова теорія й суспільна практика

Наукові підходи до сутності поняття «соціальна робота». Соціальна робота в структурі соціальних наук. Соціальна робота як цілеспрямована діяльність у суспільстві. Соціальна робота як організуюча парадигма різноманітних явищ. Тенденції освіти у сфері соціальної роботи.

ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Тема 1. Технологія соціальної роботи: сутність і зміст. Індивідуальність як феномен людини

Сутність соціально-педагогічної діяльності. Професійний портрет соціального педагога і соціального працівника. Комунікативні особливості діяльності соціального педагога. Понятійний простір технологічного підходу. Сутність соціальної технології як суспільного явища. Класифікація технологій соціальної роботи. Специфіка технологій у соціально-педагогічній діяльності.

Тема 2. Особливості технологій соціальної роботи. Активні методики. Пасивні методики і форми особистості

Особливості технологій соціальної роботи. Активні методики. Пасивні методики і форми особистості.

Тема 3. Технологізація соціального простору. Технологічна культура: сутність і зміст

Визначення і головні цілі технологізації. Основні напрямки діяльності соціальних установ. Технологічна культура фахівця соціальної роботи. Формування технологічної культури студентів вузу.

Тема 4. Соціальні інновації та технології соціального прогнозування

Соціальні інновації: особливості, структури, типи. Глобальні, регіональні й локальні інновації. Класифікація інновацій в соціальній роботі. Соціальна програма як засіб забезпечення нововведень в практику соціальної діяльності.

Тема 5. Технологія ведення випадку

Ведення випадку як ключова технологія надання соціальних послуг. Спеціаліст, який надає послуги за технологією ведення випадку. Нормативно-правові документи.

Тема 6. Соціальна діагностика проблем осіб і груп у важкій життєвій ситуації

Зміст і характеристика соціально-педагогічної діагностики. Загальні принципи діагностики в соціально-педагогічній практиці. Рівні соціальної діагностики. Методи соціально-педагогічної діагностики.

Тема 7. Комплексні технології в системі соціальної роботи

Соціальна профілактика. Соціальна адаптація. Соціальна терапія. Соціальне консультування. Соціальне моделювання і проектування.

Тема 8. Домашнє насильство. Повноваження державних структур, установ та організацій, які надають допомогу постраждалим від домашнього насильства

Типи насильства в сім'ї. Основні ознаки домашнього насильства. Види та прояви домашнього насильства. Причини домашнього насильства. Органи опіки та піклування. Служби у справах дітей. Органи Національної поліції України. Органи управління освітою, заклади та установи системи освіти. Установи і заклади охорони здоров'я. Центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Центри соціально-психологічної допомоги. Соціальний центр матері та дитини. Інші загальні та спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб. Бюро судово-медичної експертизи управлінь охорони здоров'я. Центри із надання безоплатної вторинної правової допомоги.

Тема 9. Вулична соціальна робота. Порядок організації та проведення вуличної роботи

Мета та завдання вуличної соціальної роботи у процесі реінтеграції бездомних осіб. Принципи вуличної соціальної роботи. Визначення цільової групи. Формування груп. Портрет бездомної особи. Характер роботи та

структура служби соціального патрулювання. Організація процесу надання соціальних послуг на вулиці.

Тема 10. Соціальна робота з неповнолітніми, які вчинили правопорушення. Попередження саморуйнівної поведінки

Принципи надання соціальних послуг неповнолітнім, які вчинили правопорушення. Рекомендації щодо надання соціальних послуг неповнолітнім, які вчинили правопорушення, центрами СССДМ. Сутність суїцидальної поведінки. Мотиви та фази суїцидальної поведінки. Види втручання в суїцидальну активність.

Тема 11. Соціальна робота в спільноті. Самокерована групова робота як метод соціальної роботи

Специфіка соціальної роботи в спільноті. Характеристика діяльності місцевої громади. Моделі соціальної роботи в мікросоціумі. Принципи самокерованої групової роботи. Стадії самокерованої групової роботи.

Тема 12. Соціальна робота в США

Система соціальної роботи. Соціально-виховна робота з дітьми та молоддю. Соціальне забезпечення.

Тема 13. Соціальна робота у Канаді

Система соціального захисту населення в Канаді. Система служб соціального забезпечення. Соціальне обслуговування інвалідів. Професійна підготовка соціальних працівників

Тема 14. Соціальна робота у Великобританії

Становлення та особливості соціальної роботи. Соціальна робота в школі. Соціальна робота з інвалідами.

Тема 15. Соціально-педагогічна робота у Німеччині

Становлення соціально-педагогічної роботи. Діяльність соціальних служб. Соціальна допомога дітям, підліткам і їхнім родинам. Соціальний захист дітей.

Тема 16. Соціальна робота у Франції

Організація соціальної роботи. Педагогіка оточуючого середовища. Педагогічна анімація. Соціальна робота з сім'ями.

Тема 17. Специфіка технологій соціальної роботи в Італії

Соціальна служба. Особливості функціонування соціально-виховних установ. Національні особливості технологій соціальної роботи. Система соціального захисту.

Тема 18. Соціальна робота у скандинавських країнах

Шведський досвід роботи з сім'єю. Соціальна робота з дітьми та молоддю. Система технологій соціальної роботи в Данії. Соціальний захист у Нідерландах. Скандинавська модель ювенальної юстиції.

ТЕХНОЛОГІЇ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ГУВЕРНЕРА

Тема 1. Історичні етапи становлення та розвитку гувернерства: від найдавніших часів до сьогодення

Визначення поняття «гувернерство». Професія соціальний гувернер. Тенденції розвитку гувернерства. Напрями роботи соціального гувернера.

Тема 2. Професійна діяльність соціального гувернера: особливості та перспективи

Характеристика та порівняння понять «гувернер» та «соціальний гувернер». Мету, завдання та принципи діяльності соціального гувернера. Основні професійні знання та вміння соціального гувернера. Вимоги та професійно-етичні характеристики соціального гувернера.

Тема 3. Нормативно-законодавча база діяльності соціального гувернера

Головні законодавчі документи, що регулюють діяльність соціального гувернера. Основні нормативно-законодавчі документи, що регулюють діяльність соціального гувернера, їх специфіка.

Тема 4. Особливості взаємодії та діяльності соціального гувернера в сім'ї

Визначення стилю, взаємовідносин та можливостей коригування батьківського спілкування з соціальним гувернером. Уміння встановити та зберегти взаємовідносини партнерства у вихованні дитини між соціальним гувернером і батьками. Утримання педагогічно доцільної позиції в проблемних та критичних виховних ситуаціях. Основні форми та методи підвищення педагогічної культури батьків.

Тема 5. Соціально-педагогічні основи діяльності соціального гувернера з дітьми дошкільного віку

Визначення індивідуальних особливостей вихованців на основі порівняння загальних психолого-педагогічних характеристик вікових, статевих, фізіологічних. Прогнозування та аналіз стабільних і нестабільних новоутворень у характері та поведінці вихованця. Практичні методи роботи з різновіковими та різностатевими дітьми в родині.

Тема 6. Методика роботи соціального гувернера з дітьми молодшого шкільного віку

Вивчення соціального середовища, індивідуальних умов проживання та можливостей залучення додаткових позитивних факторів до процесу виховання дитини. Методика визначення перспективних та сьогоденних виховних завдань, корекція діяльності соціального гувернера в умовах змін пріоритетів та виникненні непередбачених асоціальних факторів, що здатні негативно вплинути на виховний процес. Режим дня та його значення для виховання дитини дошкільника та молодшого школяра

Тема 7. Методика підготовки дитини до школи та роль соціального гувернера в даному процесі

Особливості та зміст навчання дітей-дошкільників. Дошкільне навчання й виховання як основа соціокультурного становлення особистості. Освітньо-виховна діяльність гувернера в контексті Базового компонента дошкільної освіти в Україні. Принципи, методи й форми організації навчання дітей дошкільного віку вдома. Особливості підготовки гувернера до виконання освітньої функції. Характеристика новітніх методик

індивідуального навчання дітей. Проблема готовності дітей до шкільного навчання

Тема 8. Методи арттерапії в роботі соціального гувернера

Арт-терапія для дітей і підлітків. Структура проведення арт-терапевтичного заняття з дітьми. Методика обговорення дитячих малюнків Вайолет Оклендер. Арт-терапія в роботі з дітьми, які перенесли сексуальне насильство. Корекція страхів методами арт-терапії.

Тема 9. Організація дозвілля дітей у роботі соціального гувернера

Особливості організації дозвілля в домашніх умовах. Гувернер як організатор домашніх свят. Допомога родині у відновленні сімейних традицій, зародженні нових позитивних форм організації дозвілля. Технологія організації творчого розвитку дитини образотворчий, музичний, декоративно-прикладний напрями. Підготовка та проведення екскурсій, подорожей, прогулянок з дитиною.

Тема 10. Сутність та основні характеристики навчання та виховання

Залучення фахівців-консультантів як можливий фактор стимуляції навчальної діяльності дитини. Підготовка батьків до участі у процесі навчання дитини. Методика організації виконання домашніх завдань вихованцем. Засвоєння дитиною навичок ефективної самостійної роботи як основне завдання гувернера.

Тема 11. Соціокультурна реабілітація та інтеграція як провідні функції соціального гувернера у роботі з дитиною-інвалідом

Проблема інвалідності, її моделі: теоретичний аналіз. Особливості життєдіяльності сім'ї, що виховує дитину з обмеженими можливостями. Соціокультурна реабілітація як провідна функція соціального гувернера у роботі з дитиною з обмеженими можливостями. Партнерство як ідеальна форма взаємодії соціального гувернера з родиною, що виховує дитину-інваліда. Алгоритм взаємодії соціального гувернера з дитиною-інвалідом та членами його сім'ї. Характеристика основних етапів та методів роботи.

Тема 12. Напрями та зміст роботи соціального гувернера з проблемними сім'ями

Проблемні сім'ї та їх класифікація. Морально-етичне виховання як один із основних напрямів роботи соціального гувернера з проблемними сім'ями. Основні завдання діяльності соціального гувернера.

Тема 13. Особливості складання алгоритму та зміст складання програми загального розвитку дітей у сім'ї

Теоретичне обґрунтування основних етапів роботи соціального гувернера з родиною. Процес адаптації соціального гувернера в родині: практичні підходи. Технології вивчення особистості дитини, батьків, інших членів родини та їх соціального оточення як умова плідної роботи соціального гувернера. Використання наукових методів дослідження, планування та організації роботи у співпраці гувернера з дитиною та родиною.

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З РІЗНИМИ ГРУПАМИ КЛІЄНТІВ

Тема 1. Характеристика різних груп клієнтів соціально-педагогічної роботи

Особливості статусу клієнта соціальної роботи. Орієнтація на потреби клієнтів. Орієнтація на ресурси клієнтів. Структура і функції соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю.

Тема 2. Нормативно-правова база у сфері роботи з різними групами клієнтів

Законодавство України, дотичне до надання соціальних послуг. Регламентація відносин соцроботи в Україні. Соціальні стандарти.

Тема 3. Зарубіжний досвід соціально-педагогічної роботи з різними групами клієнтів

Характеристика загальних положень соціальної роботи й технологій соціально-педагогічної діяльності з різними групами клієнтів в іноземних державах. Історія виникнення соціальної роботи в іноземних країнах. Державні ресурси підтримки дітей та молоді в країнах ЄС.

Тема 4. Методи і форми соціально-педагогічної роботи з різними групами клієнтів.

Характеристика загальнонаукових методів. Характеристика спеціальних методів. Характеристика психолого-педагогічних методів соціальної роботи. Індивідуальні та групові методи.

Тема 5. Соціально-педагогічна робота з дітьми у конфліктний та постконфліктний період.

Особливості визначення статусу біженця. Організаційно-методичні та нормативно-правові основи соціально-педагогічної роботи в закладах освіти з дітьми, вимушеними переселенцями. Соціально-педагогічна профілактика насильства та протидія булінгу. Інноваційні методи профілактичної роботи.

Тема 6. Соціально-педагогічна робота за віковими особливостями дітей. Типологізація дітей за групами ризику.

Особливості соціально-психологічної класифікації у віковій періодизації. Вікова категорія «дитинство». Базові характеристики дитинства. Характеристики основних видів поведінки груп ризику. Соціальні відхилення і субкультури. Інститути соціалізації. Небезпеки. Основні напрямки роботи соціальних працівників.

Тема 7. Соціальна робота з дітьми з функціональними обмеженнями

Теоретичний аналіз проблеми соціально-психологічного розвитку дітей з обмеженими функціональними можливостями. Сучасний стан та діагностика дитячої інвалідності. Законодавче забезпечення соціального захисту дітей-інвалідів в Україні. Специфіка соціальної роботи з дітьми з обмеженими функціональними можливостями. Діти з порушенням опорно-рухового апарату. Діти з порушенням слуху, зору. Діти з комплексними порушеннями у розвитку.

Тема 8. Соціальна робота з дітьми з порушенням інтелекту та психічними вадами

Особливості соціально-педагогічної роботи з дітьми даної категорії. Діти з порушенням інтелекту. Діти з психічними захворюваннями та раннім дитячим аутизмом.

Тема 9. Соціальна робота з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування

Система органів соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Система державної опіки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Сімейні форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Зарубіжний досвід утримання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківської опіки та піклування.

Тема 10. Соціальна робота з категорією клієнтів, які живуть з ВІЛ/СНІДом. Специфіка і шляхи лікування.

Розвиток епідемії ВІЛ/СНІДу Україні та світі. Етіологія, патогенез, шлях передачі, методи профілактики. Діагностика та перебіг хвороби в дорослих і дітей. Сучасні підходи до лікування ВІЛ/СНІДу. Антитретровірусна терапія.

Тема 11. Соціальна робота з неповнолітніми матерями

Підліткове материнство як соціокультурний феномен. Жіночий досвід сексуальних відносин, материнства і шлюбу неповнолітніх. Соціальний портрет юної матері. Правові основи неповнолітнього батьківства.

Тема 12. Соціальна робота з дітьми, які перебувають на довготривалому лікуванні та невиліковно хворими діти

Становлення та розвиток паліативної допомоги в світі та в Україні. Соціальна робота з особами, які перебувають на довготривалому лікуванні, зокрема невиліковно хворих.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безпалько О.В. Організація соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю у територіальній громаді: теоретико-методичні основи : монографія. Київ : Наук. світ, 2006. 363 с.
2. Богданова І.М. Соціальна педагогіка : навч. посіб. Київ : Знання, 2008. 343 с.
3. Васильченко О.А. Організація соціального захисту неповної сім'ї: теоретичний і практичний аспекти. Соціологія. 2013. № 11. С. 74–79.
4. Войцях Т.В. Особливості здійснення соціально-педагогічного супроводу сім'ї в закладах освіти : методичний посібник. Черкаси : ОШОПП, 2011. 131 с.
5. Євтух М.Б., Носко М.О., Грищенко С.В. Соціальна робота в зарубіжних країнах : навчальний посібник. Видання друге, доповнене та перероблене. Київ : СПД Чалчинська Н.В., 2016. 169 с.
6. Заверико Н. В. Соціальна педагогіка: навч. посіб. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2011. 240 с.
7. Капська А. Й. Соціальна робота : навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2005. 328 с.
8. Карпенко О.Г. Теорія і практика професійного становлення соціального працівника : навч. посіб. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2014. 192 с.
9. Коляда Н., Левченко Н. Технології соціальної роботи : навчальний посібник. Умань : «ВІЗАВІ», 2018. 337 с.
10. Кубіцький С.О. Технології соціально-педагогічної роботи в зарубіжних країнах : навч. посіб. 3-те вид. доп. і перероб. Київ : Міленіум, 2015. 300 с.
11. Купенко О.В. Соціальна робота: від теорії до практики : навч. посіб. Суми : СумДУ, 2020. 192 с.
12. Мурашкевич О.А. Технології соціальної роботи в зарубіжних країнах. Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. 202 с.
13. Петінова О.Б., Опанасюк В.В. Теорія та історія соціокультурної діяльності : навчальний посібник. Одеса, 2018. 78 с.
14. Посібник з моніторингу та оцінювання надання соціальних послуг в Україні / Щербань С., Шейко Р., Левкіна Г. Харків : ХІСД, 2017. 112 с.
15. Рижанова А.О. Методологічні проблеми соціальної педагогіки в умовах інформаційного суспільства. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. 2019. Вип. 1(324), Ч. 1. С. 75–82.
16. Семигіна Т. Міжнародна соціальна робота: пріоритети та стандарти: монографія. Київ : Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2021. 175 с.
17. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота. Київ : Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с.
18. Соціальна педагогіка : підручник / за ред. проф. А.Й.Капської. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 488 с.

19. Технології соціально-педагогічної роботи з сім'ями : навч.-метод. посіб. / А.Й.Капська та ін.; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, Ін-т соц. роботи та упр. Київ : Слово, 2015. 323 с.
20. Шевців З.М. Основи соціально-педагогічної діяльності : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 248 с.
21. Banks S., Cai T., De Jonge E., Shears J., Shum M., Sobočan A. M., ... & Weinberg M. Practising ethically during COVID-19: Social work challenges and responses. *International Social Work*. 2020. № 63(5). Pp. 569-583.
22. Fook J. *Social work: A critical approach to practice*. Sage Publications Ltd., 2022. 100 p.
23. Healy L. M., Thomas R. L. *International social work: Professional action in an interdependent world*. New York : Oxford University Press, 2020. 498 p.

Приклад екзаменаційних завдань

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № _____

1. Соціальна робота з дітьми, схильними до правопорушень.
2. Розкрийте особливості технологій соціального прогнозування.

Тестові завдання

1. Аналіз, синтез, узагальнення, порівняння, висновки відносяться до:
а) теоретичних методів; б) методів моделювання;
в) методів ранжування; г) математичних методів.
2. Основні функції сім'ї (за О.В. Безпалько):
а) соціально-економічна, техніко-гігієнічна, демографічна, соціально-культурна; б) психологічна, морально-етична, виховна, організаційна;
в) господарсько-економічна, репродуктивна, психотерапевтична, виховна, рекреативна; г) комунікативна, виховна, організаторська, репродуктивна.
3. В чому відмінність дидактичного принципу від дидактичного правила?
а) правило конкретизує принцип, вказує вчителю на те, як практично його реалізувати;
б) дидактичний принцип підпорядковується правилу;
в) дидактичний принцип витікає з правила;
г) принцип є продовженням правила.
4. В яку галузь педагогічної науки входить дошкільна педагогіка:
а) соціальна педагогіка; б) спеціальна педагогіка;
в) загальна педагогіка; г) вікова педагогіка.
5. Високий рівень загальної культури, володіння методикою і технікою спілкування, освіченість і ерудованість, уміння комплексно і варіативно застосовувати методи і прийоми сімейного виховання – це:
а) педагогічний компонент батьківського спілкування;
б) соціально-етичний компонент батьківського спілкування;
в) психологічний компонент батьківського спілкування;
г) суспільний компонент батьківського спілкування.